

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 584 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUV VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimov Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anijonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND CAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoeva Mehriqo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIVAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budget-SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojiakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermatov Sirojiddan Xaydarovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI.....	335
Egamberdiyev Muzaffar	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД»	339
Иминов Акбаржон Одилжонович	

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O'RTASIDA	345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o'g'li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSIIYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	350
Yusupov Muxiddin Soatovich	
KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIVAVIY HISOBOT MA'LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI	358
Avazov Ilhom Ravshanovich	
YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARINI OLISH USULLARI	363
S. Saparova, M. Musaeva, M. Mirsadikov, M. Mukimov	
KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI	370
Safoev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO'P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUSIONAL UYG'UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI	377
Kuziev Ravshan Ramazonovich	
SANOAT HAMKORLIGINING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO'LLARI	385
Boyurayev Olimjon Urayimovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	392
Akbarov G'ayratjon Ne'madjonovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZLASH	396
Sabit Gabbarov Nietali'evich	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLIVALASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR	402
Xamidov Anis Choriyevich	
NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN	407
Xalimjonov Nurbek Ulug'bek o'g'li, Toxirov Shodiyor Zafar o'g'li, Jumamuratov Sultanbek Ilyasovich	
MOLIVAVIY SALOHİYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSIIYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O'ZBEKISTON O'RMON XO'JALIGIDA INNOVASION MOLIVALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI	420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna	
SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV	425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O'RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	436
Мирдовидов Бахтиер Кобилович	
MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIIYA RESURSI SIFATIDA UY XO'JALIKLARI JAMG'ARMALARINI RIVOJLANTIRISH	443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI	448
Bozorov Suhrobjon Mumin o'g'li	

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	453
Tursunov Orifali Samandarovich	
IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich	
YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH.....	471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich	
MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН.....	484
Собиров ДаниёрХолмуродович	
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	490
Киличева Феруза Бешимовна	
KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI	495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI.....	504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI	514
Adilov Mirkomil Miralimovich	
IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI	520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li	
MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH	526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich	
KICHIK BIZNESNI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	540
Norqobilova Nargiza Abdiqudirovna	

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH	546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH	549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich	
DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI.....	553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRILGAN KORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIVAVIY NATIJADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	557
Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNING ORTIB BORISHI JAHON MIQYOSIDA JORIY ETILAYOTGAN BUSINESS READY REYTINGIDAGI BAHOLASH NATIJALARIDA YAQQOL NAMOYON BO'LMOQDA.....	562
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Raxmonov Doniyor Ixtiyorjon o'g'li, Ortiqova Niginabonu Alisher qizi, Raxmonov Jo'rabek Hamroyevich	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA INVESTITSIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI.....	570
Nilufar Mengqobilovna Xudayberdieva	
MAGNEZIAL BOG'LOVCHI MATERIALLAR ISHLAB CHIQUVISHDA SANOAT CHIQINDILARNI FOYDALANISHNING DUNYO VA O'ZBEKISTON MIQYOSIDAGI HOLATI	574
Rahimjon Jalilov Ravshanbek o'g'li, Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna	
KORXONALAR ISHLAB CHIQUVISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	578
Jalilov Bahrom Sotiboldievich	

KORXONALAR ISHLAB CHIQUARISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Jalilov Bahrom Sotiboldievich

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti, PhD.

E-mail: jalilovbahrom33@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada korxonalar ishlab chiqarish potentsiali xususiyatlari, ishlab chiqarish potentsialining holati va undan foydalanish imkoniyatlariga bir qator omillar va jarayonlar ta'sir etishi, hamda ularning har birini alohida o'rganish maqsadga muvofiqligi to'g'risida fikr va mulohazalar keltirilgan. Shu bilan birga, korxonalarning ishlab chiqarish imkoniyatlarini, ularning ishlab chiqarish potentsiali parametrlari va xususiyatlarini xolisona baholash to'g'risidagi masalalarga oydinlik kiritilgan.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish potentsiali, asosiy ishlab chiqarish fondlari, aylanma fondlar, mehnat resurslari, texnologik baza, axborot resurslari, mehnat, texnik, ishlab chiqarish, tashkiliy, mulkiy, takror ishlab chiqarish, qayta takror ishlab chiqarish.

Abstract. The article presents ideas and considerations on the characteristics of the production potential of enterprises and the influence of a number of factors and processes on the state and possibilities of using production potential, as well as the expediency of studying each of them separately. At the same time, it clarifies the issues of objective assessment of the production potential of enterprises, their parameters and characteristics.

Keywords: production potential, basic production funds, circulating funds, labor resources, technological base, information resources, labor, technical, production, organizational, property, reproduction, repeated reproduction.

Аннотация. В статье изложены идеи и соображения относительно особенностей производственного потенциала предприятий, влияния ряда факторов и процессов на состояние и возможности использования производственного потенциала, а также целесообразности изучения каждого из них в отдельности. При этом раскрываются вопросы объективной оценки производственного потенциала предприятий, их параметров и характеристик.

Ключевые слова: производственный потенциал, основные производственные фонды, оборотные фонды, трудовые ресурсы, технологическая база, информационные ресурсы, труд, технический, производственный, организационный, имущественный, воспроизводство, повторное воспроизводство.

KIRISH

Koronavirus pandemiyasidan so'nggi davrlarda jahonda iqtisodiy va oziq-ovqat inqirozlari tobora chuqurlashib borayotgani bois, mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash borasida bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu boradagi keng qamrovli siyosat mamlakatimiz aholisi turmush darajasining oshishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, aholining uzluksiz o'sib borishi, turmush darajasi va sifatini oshirish, xavfsiz oziq-ovqat bilan ta'minlash, barqaror rivojlanish omillarini hamda ekologik xavfsiz zahiralarni izlab topish bo'yicha tadqiqotlarni olib borishni talab etadi.

Bu jihatdan xalqimizning non va non mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish uchun yetishtirilayotgan don xom ashyosi tirik organizm ehtiyoji uchun zarur bo'lgan kraxmal, oqsil, vitaminlar va boshqa biologik faol moddalarning tabiiy manbai hisoblanadi. Shuning uchun ham iqtisodiy muammolarga boy bo'lgan hozirgi murakkab sharoitda don zahiralarni ko'paytirish, ularni tejab-tergab ishlatish, don mahsulotlarini qayta ishlash sifatini yaxshilash mamlakatimiz don mahsulotlari sanoati tarmog'i oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalarining ishlab chiqarish potentsialiga doir ilmiy izlanishlarda ushbu tushunchaning mohiyati, tarkibiy tuzilishi, baholash mezonlari va uning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri keng yoritilgan. Mazkur yo'nalish bo'yicha xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan nazariy konsepsiyalar bugungi kunda korxona faoliyatining samaradorligini baholashda asosiy metodologik manba hisoblanadi.

Avvalo, ishlab chiqarish potentsiali iqtisodiy kategoriya sifatida korxonaning mavjud moddiy-texnik, mehnat, texnologik, tashkiliy va axborot resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlarini mujassamlashtiradi. O.V. Karsuntseva (2014) o'z tadqiqotlarida ishlab chiqarish potentsialini mashinasozlik korxonalarida baholashning zamonaviy usullarini taklif etib, uning dinamikasi hamda takror ishlab chiqarish imkoniyatlarini tahlil qiladi. Muallif ishlab chiqarish potentsialini baholashda resurslarning nafaqat miqdoriy, balki sifat ko'rsatkichlarini ham hisobga olishning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi.

Mahalliy tadqiqotlarda B.S. Jalilov (2019, 2020) korxonalar iqtisodiy faoliyatini samarali tashkil etish, ishlab chiqarish potentsialining tarkibiy elementlari va ulardan oqilona foydalanish masalalarini chuqur tahlil qiladi. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, ishlab chiqarish potentsiali korxona resurslarining umumiy yig'indisi bo'lib, ushbu resurslardan foydalanish darajasi korxona iqtisodiy barqarorligining asosiy omilidir. Shuningdek, muallif ishlab chiqarish potentsialini baholashda integral ko'rsatkichlardan foydalanish zarurligini ilmiy asoslaydi.

Ishlab chiqarish potentsiali bo'yicha iqtisodiy tahlillarni takomillashtirishda statistik yondashuvlar, dinamik qatorlar va ko'p omilli baholash usullarining ahamiyati yurtimiz va xorijiy olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Bunda A.A. Kutin va S.V. Lutsyuk (2010) tomonidan ishlab chiqarish jarayonlaridagi vaqt bog'liqliklari va resurslar sinxronligi bo'yicha taklif etilgan yondashuvlar ishlab chiqarish potentsialining samaradorligiga bevosita ta'sir etuvchi omillarni aniqlash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

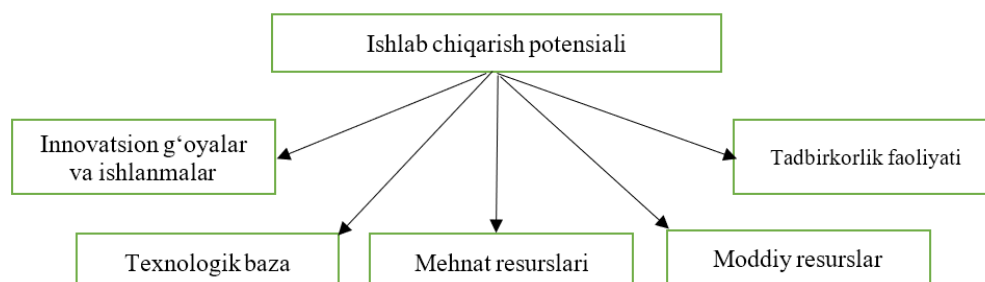
Ushbu tadqiqot ishida abstraksiya, dialektik tadqiqot, monografik kuzatish, tizimli va qiyosiy tahlil, differensial usullar, taqqoslash masalalari hamda iqtisodiy-statistik usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda mamlakatimizda o'nlab don mahsulotlarini qayta ishlash korxonalari faoliyat yuritmoqda. Tarmoqda faoliyat yuritayotgan korxonalar zamonaviy talablarga javob beradigan uskunalar bilan jihozlangan. Ushbu korxonalarning har birida bir kecha-kunduzda oziq-ovqat sanoati va aholi iste'moli uchun o'rtacha 300-600 tonnagacha un mahsulotlari ishlab chiqarilmoqda. Shu bilan birga, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan keng ko'lamli ijobiy tadbirlar natijasida qishloq joylarida minglab kichik tegirmonlar ham faoliyat yuritib kelmoqda.

Olib borilgan chora-tadbirlar natijasida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholini uzluksiz ravishda sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash borasida bir qator yutuqlarga erishildi. Shunday bo'lsa-da, sohada faoliyat yuritayotgan ishlab chiqarish korxonalari mavjud imkoniyatlaridan to'laqonli foydalanmoqda, deb ta'kidlash birmuncha mushkul. Respublikamiz aholisining barqaror sur'atlarda o'sib borayotgani, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari eksport hajmining yil sayin ortib borishi ushbu yo'nalishdagi korxonalar iqtisodiy potentsialidan to'liq foydalanish masalalarini chuqur o'rganishni taqozo etmoqda.

Sanoat korxonalarining samarali iqtisodiy faoliyat yuritishi bir qator omillarga bog'liq. Odatda korxona ixtiyoridagi iqtisodiy resurslar va ularning sifat ko'rsatkichlari birlamchi omil sifatida baholanadi. Korxonaning ishlab chiqarish potentsiali – asosiy ishlab chiqarish fondlari, aylanma fondlar, mehnat resurslari, texnologik baza, axborot resurslari va korxona egalik qilishi mumkin bo'lgan boshqa resurslar majmuasi – uning asosiy tashkil etuvchilari hisoblanadi (1-rasm).

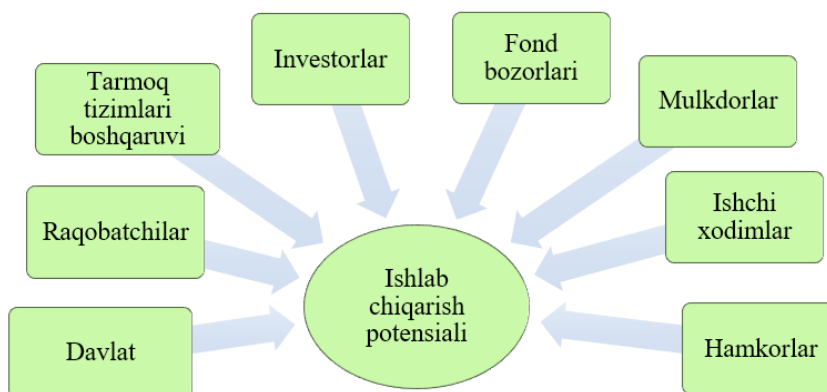
1-rasm. Raqobat sharoitida korxonaning ishlab chiqarish potentsialining tarkibiy tuzilishi¹

¹ Tadqiqot natijasida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Ishlab chiqarish potentsiali darajasini anglab olish korxonaning joriy va istiqboldagi holatini belgilab berish hamda ishlab chiqarishni iqtisodiy jihatdan oqilona boshqarish bilan bog'liq qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi. Korxonaning ishlab chiqarish potentsialidan to'laqonli foydalana olishi uning iqtisodiy va moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish potentsialining to'g'ri baholanishi bir qator iqtisodiy subyektlar – ta'sischi, ishchi-xodimlar, investorlar, hamkorlar, davlat organlari, mol yetkazib beruvchilar va buyurtmachilar uchun ham muhim bo'lib, ular korxonadagi iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarining ortishidan bevosita yoki bilvosita manfaatdordir.

Masalan, korxona ta'sischi, boshqaruv organlari va ishchi-xodimlari ishlab chiqarish potentsiali asosida uning istiqbolini baholaydilar. Investorlar va aksiyadorlar uchun esa korxonaning ishlab chiqarish potentsialidan to'liq foydalanishga yo'naltirilgan kapital iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim omili sifatida ko'riladi.

Milliy iqtisodiy majmuaning asosiy bo'g'ini bo'lgan ishlab chiqarish korxonalari o'zida barcha ishlab chiqarish resurslarini jamlaydi. Aynan iqtisodiyotning real sektorida asosiy iqtisodiy jarayonlar amalga oshiriladi, milliy bo'ylik yaratiladi va ko'payadi, jamiyatning milliy daromadi shakllanadi, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarning yechimi ta'minlanadi, ishlab chiqarish va ijtimoiy munosabatlar shakllanadi.

2-rasm. Ishlab chiqarish potentsiali yuksalishidan manfaatdor tomonlar

Korxonalarning ishlab chiqarish imkoniyatlarini, shuningdek ularning ishlab chiqarish potentsiali parametrlari va xususiyatlarini xolisona baholash bo'yicha qarorlar qabul qilish biz uchun muhim ahamiyatga ega. Hozirda ishlab chiqarish potentsiali va undan samarali foydalanish yo'llarini topishga qaratilgan tadqiqotlar dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda. Bu masala milliy iqtisodiyot ko'lamlarida ham, xalqaro raqobatbardoshlikni ta'minlash jarayonida ham eng muhim vazifalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

Korxonaning ishlab chiqarish salohiyati ostida uning ayni paytda mavjud bo'lgan moddiy-texnik, tashkiliy, iqtisodiy va mehnat resurslaridan foydalanish asosida o'zgaruvchan tashqi sharoitlarga moslasha olish qobiliyati tushuniladi. Ishlab chiqarish korxonasi har qanday murakkab tizim singari ma'lum funksiyalarni bajaradigan kichik tizimlar majmuasidan iborat. O'z funksiyalarini bajarishi uchun har bir quyi tizim zarur resurslar to'plamiga ega bo'lishi lozim. Shu bois resurslarni «potensial» tushunchasi asosida ajratish orqali mehnat, texnik, ishlab chiqarish, tashkiliy, mulkiy, moliyaviy va boshqa potentsiallarni farqlash mumkin.

Ishlab chiqarish potentsiali to'g'risidagi iqtisodiy adabiyotlar, manbalar va tadqiqotlarning qiyosiy tahlili mavjud yondashuvlarni ikki guruhga ajratish imkonini beradi. Birinchi yondashuvda ishlab chiqarish potentsiali korxonaning mavjud resurslaridan foydalanish hajmi va samaradorligi sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv korxonaning aniq vaqt oralig'idagi holatini, o'tgan davrdagi natijalarini va bozor sharoitlaridan kelib chiqib shakllangan ko'rsatkichlarini baholashga imkon beradi. Ikkinchi yondashuvning mohiyati esa mavjud resurslardan maksimal samaradorlik bilan foydalanish imkoniyatini ifodalaydi. Ushbu yondashuv istiqbolni belgilash, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy xatarlarni hisobga olgan holdagi baholash bilan bevosita bog'liq.

Har ikki yondashuv masalaning o'ziga xos jihatlarini qamrab olgani sababli, ulardan biriga ustuvorlik berish maqsadga muvofiq emas. Korxonaning joriy holatini, uning qiymatini aniqlash va qisqa muddatli rejalarni ishlab chiqishda birinchi yondashuvdan foydalanish mumkin. Korxonaning raqobat ustunliklarini shakllantirish, strategik rejalarni ishlab chiqish jarayonida esa ikkinchi yondashuv yuqori samaradorlik beradi.

Korxona iqtisodiy rivojlanishining mazmuni, avvalo, yangi daromad manbalarini izlab topish va ularni muntazam ravishda oshirib borish bilan belgilanadi. Xo'jalik yurituvchi subyekt mol-mulkidan foydalanishning pirovard natijalari undagi mavjud boshqaruv tizimi, tadbirkorlik qobiliyati va ishlab chiqarish potentsialidan to'liq foydalanish darajasi bilan bog'liq. Bu esa korxona boshqaruvi oldiga quyidagi dolzarb vazifalarni qo'yadi:

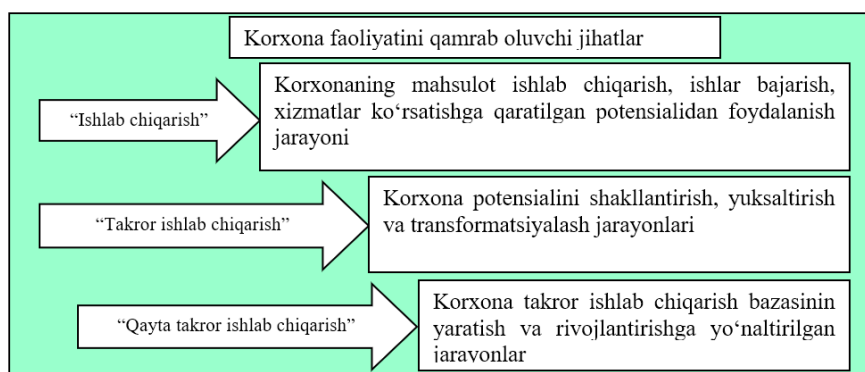
- miqdoriy va sifat jihatidan zarur hamda yetarli resurslarni jalb qilish orqali ishlab chiqarish potentsialining maqbul o'lchamlarini shakllantirish;

- korxonaning strategik maqsadlari doirasida ishlab chiqarish potensialidan oqilona foydalanish;
- takror ishlab chiqarish jarayonini hamda ishlab chiqarish potensialining uzluksiz rivojlanishini ta'minlash.

Ta'kidlash joizki, ishlab chiqarish potensialining barcha elementlari jismoniy yoki ma'naviy jihatdan eskirishi obyektiv jarayondir. Natijada ular korxona tomonidan ma'lum muddat davomida foydalaniladi va bu muddat tugagach, ishlab chiqarish potensialini tarkibidan chiqib ketadi. Bunday jarayonlar korxonaning potensial imkoniyatlarining sezilarli ravishda qisqarishiga hamda xo'jalik faoliyati samaradorligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois ishlab chiqarish potensialini tarkibidan chiqib ketgan elementlarni o'z vaqtida va muntazam ravishda yangilab borish zarur.

Hozirgi raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalari turli xil ijtimoiy-iqtisodiy, moliyaviy va boshqa jarayonlar amalga oshirilib, ular korxona faoliyatining barcha jihatlarini to'liq qamrab olmoqda.

3-rasm. Korxona faoliyatini qamrab oluvchi jihatlar

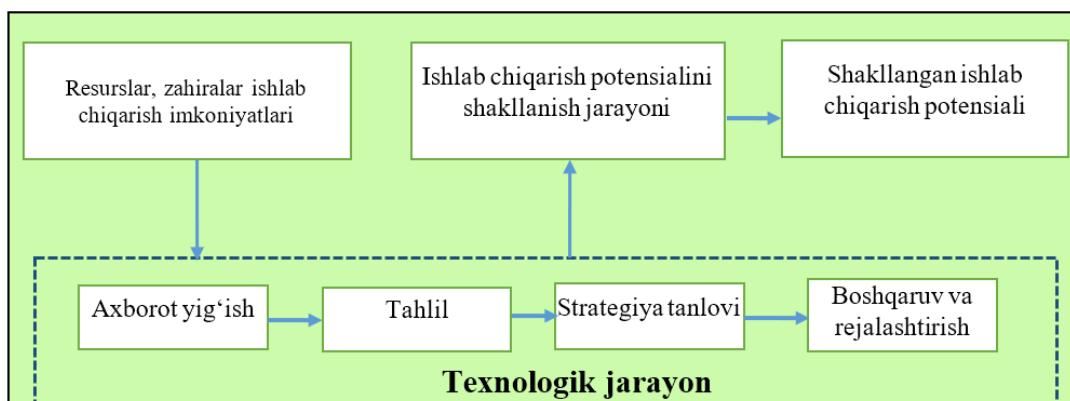
Yuqoridagi klassifikatsiyaga asoslangan holda ishlab chiqarish potensialidan foydalanish darajasini oshirish bilan bog'liq qaror va loyihalarni muayyan tizim sifatida shakllantirish mumkin bo'ladi. Ishlab chiqarish potensialini tahlilini olib borishda baholanadigan resurslar tanloviga alohida e'tibor qaratish lozim. Yuqorida ta'kidlaganidek mutaxassislar va iqtisodchi olimlar tomonidan bu borada hali ham yagona to'xtamga kelingan emas. Masalan, P.I.Razinkov korxona ishlab chiqarish potensialini elementlarini asosiy ishlab chiqarish fondlari, sanoat-ishlab chiqarish personalini, qo'llaniladigan texnologiyalar, energiya va axborotni kiritadi.

A.A.Kutin va S.V.Lyusuk korxona ishlab chiqarish potensialini energetik va moddiy resurslar, asosiy ishlab chiqarish fondlari, axborot resurslari, kadr va tashkiliy resurslardan tashkil topadi deb hisoblaydi.

N.A.Mansurova ishlab chiqarish potensialini baholash davomida asosiy e'tiborni uni tashkil etuvchi elementlarga qaratish lozim deb hisoblaydi va ularni beshga bo'ladi:

- asosiy ishlab chiqarishni tashkil etuvchilar – asosiy ishlab chiqarish fondlari;
- moddiy tashkil etuvchilar – korxonaning aylanma mablag'lari, moddiy resurslar;
- mehnat resurslari – ishchi va xodimlar;
- texnik-texnologik tashkil etuvchilar – korxonaning texnik bazasi va qo'llanilayotgan texnologiyalar;
- axborot tashkil etuvchi – maxsus bilimlar, axborot texnologiyalari va resurslar.

Ishlab chiqarish potensialining holati va undan foydalanish imkoniyatlariga bir qator omillar va jarayonlar ta'sir etib, ularning har birini alohida o'rganish maqsadga muvofiq. Bu ishlab chiqarish potensialidan to'laqonli foydalanish va uni samarali boshqarish imkonini beradi (4-rasm).

4-rasm. Korxona ishlab chiqarish potensialini shakllantirish jarayoni

Korxona ishlab chiqarish faoliyatining samaradorligini baholash masalalari har qanday iqtisodiy tizimda va mamlakat rivojlanish darajasidan qat'i nazar, o'z dolzarbligini hech qachon yo'qotmagan. Ayniqsa hozirgi kunda raqobat kurashining kuchayib borishi, jiddiylashuvi hamda xalqaro ko'lamga kengayib borishi sharoitida ushbu masalaga yanada katta e'tibor qaratilmoqda. Bu boradagi ilmiy va amaliy tadqiqotlarning aksariyati ishlab chiqarish potensialining uni tashkil etuvchi omillar bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

Korxona ishlab chiqarish potensialini baholashdagi muammolar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- ishlab chiqarish potensialini baholashga imkon beruvchi hamda uni tashkil etuvchi eng muhim elementlarni tanlab olish;
- ushbu ko'rsatkichlarni baholash metodikasini aniqlash va ishlab chiqarish potensialining integral ko'rsatkichini belgilash.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Keltirib o'tilgan muammolar va kamchiliklarni e'tiborga olgan holda, don mahsulotlarini qayta ishlash sohasidagi korxonalarning ishlab chiqarish potentsiali darajasini har tomonlama baholash uchun, fikrimizcha, ishlab chiqarish hajmi bo'yicha ishlab chiqarish imkoniyatlarini to'liq aks ettiradigan ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Taklif etilayotgan ko'rsatkichlarning muhim xususiyati shundaki, ular qayta ishlash sohasidagi korxonalarning ishlab chiqarish salohiyatining tarkibiy elementlarining nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatlarini ham hisobga olish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jalilov B.S. Korxonalarning samarali ishlab chiqarish faoliyatida ishlab chiqarish potentsialining o'rni va amaliy ahamiyati // Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish, fan va ta'limning integratsiyasiga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishda xalqaro fermerlarning roli. Xalqaro ilmiy anjuman maqolalar to'plami. Namangan, 2020 yil 25–26-sentabr. 2-qism. – B. 166–170.
2. Jalilov B.S. Korxonalar iqtisodiy faoliyatini samarali tashkil etishning muammolari va tizimli tahlili // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar elektron ilmiy jurnali. – Toshkent, 2019. – № 3. – B. 189–197.
3. Карсунцева О.В. Производственный потенциал предприятия машиностроения: оценка, динамика, резервы повышения. – Монография. – М.: ИНФРА-М, 2014.
4. Жалилов Б.С. Экономический потенциал и их значение в статистическом анализе производства предприятия // Экономика и социум. Электронное научно-практическое международное издание. – Россия, Саратов, 2019. – № 5(60). – URL: www.iupr.ru.
5. Кутин А.А., Луцюк С.В. Анализ структуры временных связей машиностроительного производства // Технология машиностроения. – 2010. – № 3. – С. 58–61.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100